

ks. Paweł Baran

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Błogosławieństwo organów – wczoraj i dziś

26 października 2011 roku metropolita krakowski ks. kardynał Stanisław Dziwisz w parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Krakowie poświęcił nowe organy. Wydarzenie to wzbudziło zainteresowanie z dwóch powodów. Pierwszy to sam instrument – wtedy największe organy w Krakowie. Drugim powodem był sam obrzęd błogosławieństwa, który charakteryzował się pewną nowością: dialogiem celebransa z organami, które miały od tej pory towarzyszyć celebracjom liturgicznym. Tej formy poświęcenia organów nie znajdziemy w polskim wydaniu *Rytuału rzymskiego* obrzędu błogosławieństw, brak go również w agendach liturgicznych poszczególnych diecezji polskich. Celem tego artykułu jest ukazanie tematu poświęcenia organów w historii aż do dnia dzisiejszego z uwzględnieniem obrzędu obecnego do dziś na terenie archidiecezji krakowskiej oraz próba dotarcia do źródeł tego obrzędu.

Historia organów

Organy, których rodowód sięga starożytności, używane na początku jako instrument służący rozrywce i tańcom, z czasem pojawiły się w kościołach, by na początku XX wieku otrzymać nazwę instrumentu liturgicznego. Inaczej jest w Kościołach wschodnich, w których aż do dziś wszystkie instrumenty, a więc także organy, są wyłączone z użytku liturgicznego. Na Zachodzie pierwsze wzmianki o ich obecności w kościołach pochodzą z VI wieku. Istnieją źródła, które potwierdzają użycie organów już ok. 640 roku w Anglii¹. Ponad dwadzieścia lat później w 666 roku papież Witalian I (zm. 672) wprowadził organy oficjalnie do liturgii, by wspierały śpiew ludu i jednoczyły go². W roku 757 król Pepin Mały otrzymał w darze od cesarza bizantyjskiego Konstantyna V Kopronima między

¹ Zob. A. Sapalski, *Przewodnik dla organistów*, Kraków 1880, s. 9.

² Zob. *Witalian I*, w: J. N. D. Kelly, *Encyklopedia papieży*, tłum. i uzup. T. Szafranski, Warszawa 1997, s. 109–111.

innymi organy, które umieszczono w kościele w Compiègne³. Pierwsze wzmianki o organach w stolicy Franków, Akwizgranie, datuje się na rok 824. Według Walahfrisa Strabo (zm. 849) miały być one dziełem weneckiego księdza Jerzego, który wykonał je na zlecenie cesarza Ludwika Pobożnego⁴. Być może w związku z przyporządkowaniem tego instrumentu do dworu cesarskiego organy używane były początkowo tylko w liturgii pontyfikalnej, a później także podczas określonych świąt roku liturgicznego oraz uroczystości. Począwszy od IX wieku, w Europie budownictwo organowe rozpowszechniało się coraz bardziej. Znany jest list papieża Jana VIII (zm. 882) z 873 roku do ówczesnego biskupa Fryzycji Anno (zm. 875), w którym to ojciec święty prosi, aby przesłano mu organy wraz z dobrze wykształconym w muzyce i budowie organów mistrzem⁵. Nie wiemy jednak, czy były one używane tylko na dworze papieskim, czy też umieszczone w bazylice papieskiej.

Do dziś najstarszym dokumentem, który jednoznacznie mówi o organach kościelnych, jest *Liber de temporibus et aetatibus* Alberta Miliolusa (zm. 1286). To w nim pod datą roczną 915 wspomina się, że książę Atto zlecił wykonanie organów w klasztorze Cansium we Włoszech: „et fieri fecit organa in dicto monasterio ad honorem confessoris”⁶.

Na początku organy służyły do podawania tonu przy śpiewach gregoriańskich⁷, w czasie śpiewu oficjum pełniły rolę drugiego chóru, a te przenośne podtrzymywały śpiew podczas procesji⁸. Gdy w liturgii pojawił się śpiew wielogłosowy, od samego początku brały w nim udział⁹. Już od XII wieku w katedrze Notre Dame w Paryżu zaczęto wykonywać *Alleluja* na dwa, trzy i więcej głosów. W tym czasie pierwsza część mszy świętej, tzw. msza katechumenów, miała dużo bardziej rozwinięte śpiewy niż druga część mszy, tzw. msza wiernych. W konsekwencji ograniczano użycie organów do pierwszej części mszy. Mikołaj z Kuzy jako legat papieski w Niemczech w 1451 roku, wysłany tam w ramach reformy zakonnej, chciał ograniczyć grę organów do „mszy katechumenów”, co było zgodne ze starym kościelnym zwyczajem¹⁰. Choć różnił się on w poszczególnych częściach

³ „Constantinus imperator misit Pippino regi multa munera, inter quae et organum, quae ad eum in Conpendio villa pervenerunt”: *Annales Regni Francorum qui dicuntur Annales Laurissenses Maiores et Einhardi*, ed. F. Kurze, Hannoverae 1895, s. 15.

⁴ Zob. O. Ursprung, *Die Katholische Kirchenmusik*, Potsdam 1931, s. 117.

⁵ Zob. K. G. Feilerer, *Beiträge zur Musikgeschichte Freisings*, Freisings 1926, s. 17.

⁶ Zob. *Monumenta Germaniae Historica*, Hannover 1980, vol. XXXI, s. 431.

⁷ Por. M. Rybnicki, *Gramy na organach*, Warszawa 1985, s. 9.

⁸ Zob. M. Dorawa, *Organy. Konstrukcja – ochrona – konserwacja*, Toruń 1971, s. 7.

⁹ T. Sinka, *Organy w liturgii Kościoła*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” t. 51 (1998) nr 3, s. 209–214.

¹⁰ Por. O. Ursprung, *Die Katholische Kirchenmusik*, s. 164.

Europy, to w miejscach, gdzie je stosowano, podobały się zarówno ludowi, jak i duchowieństwu¹¹.

Z początku organy były instrumentami dość prymitywnymi, jednak z biegiem lat coraz bardziej je udoskonalano. Coraz lepiej nadawały się do użytku liturgicznego. Godne odnotowania jest to, że wprowadzaniu organów do kościołów nie towarzyszyła powszechna zgoda. Na synodzie prowincjalnym w Mediolanie, zwołanym przez ówczesnego arcybiskupa tej diecezji Ottona we wrześniu 1287 roku, po raz pierwszy nazwano organy jedynym instrumentem liturgicznym¹². Trzy lata później, podczas kapituły generalnej dominikanów w Ferrarze, zakazano zupełnie używania organów w konwentach zakonu kaznodziejów z wyjątkiem klasztoru w Bolonii, gdzie znajduje się grób jego założyciela, św. Dominika¹³. W tym czasie Stolica Apostolska nie zajmowała stanowiska na temat użycia organów. Różnice w podejściu do ich obecności w kościołach zależały także od szerokości geograficznej. Podczas gdy we Francji i najwyraźniej w Italii organy były na służbie muzyki światowej, w Hiszpanii i Niemczech stały się przede wszystkim instrumentem kościelnym¹⁴. W 1426 roku Felix Hemmerlin, prepozyt w Solurze, napisał, iż w tamtym czasie w Niemczech „według chwalebnego i już długo istniejącego zwyczaju prawie wszystkie Domy Boże, przede wszystkim katedry i kolegiaty, są ozdobione melodyjnymi organami”¹⁵.

Poświęcenie organów

Oficjalne dokumenty Kościoła mówiły o muzyce liturgicznej, jednak nie bezpośrednio o samych organach. Wzmianki o instrumencie pojawiały się w momentach, gdy dopuszczano dany rodzaj muzyki do liturgii, lecz wspomniano o nich jakby przy okazji.

Z czasem organów zaczęto używać nie tylko w liturgii, lecz również poświęcano je, przeznaczając wyłącznie do celów kultu. Jednym z najwcześniejszych świadectw tej praktyki jest inskrypcja umieszczona na starych organach kościoła św. Idziego w niemieckim Brunszwiku: „cały konwent klasztoru poświęcił te organy ku czci Chrystusa i Jego Matki Maryi... Niech te organy sięgają nieba, a ich

¹¹ „Unde solemus adhuc in officio sacrificii organis concrepare, clerus cantare, populus conclamare”: Honorius Augustoensis, *Gemma animae*, PL 172, s. 556D.

¹² Zob. *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, ed. G. D. Mansi, Paris 1907, vol. XXIV, s. 871–882.

¹³ Zob. *Acta capitulorum generalium Ordinis Praedicatorum*, ed. F. A. Frühwirth, B. M. Reichert, vol. I, Romae 1898, s. 258.

¹⁴ Zob. O. Ursprung, *Die Katholische Kirchenmusik*, s. 163.

¹⁵ O. Ursprung, *Die Katholische Kirchenmusik*, s. 163.

dźwięk niech rozbrzmiewa... W tej radości cieszymy się ku chwale Boga”¹⁶. Opisuje ona poświęcenie organów, które miało miejsce w roku 1456 kościele opackim należącym do benedyktynów.

Organom jako poświęconym instrumentom był okazywany tak wielki szacunek, że niekiedy z uwagi na ich sakralny charakter zakazywano na nich ćwiczenia¹⁷. Muzycy kościelni odczuwali swoją liturgiczną posługę jako rodzaj kapłaństwa. Niejedną posadą organisty była zajmowana wyłącznie przez wyświęconych duchownych.

Na początku XVI wieku arcybiskup Granady opracował dla organistów „rachunek sumienia”, którego treść określała organy jako instrument poświęcony służbie Bożej:

Grzeszy ten, kto przy kontrapunkcie podnosi ich głos bardziej dla własnej próżności, niż aby chwalić Boga naszego Pana i aby siebie i innych, którzy ich słuchają, zaprosić do modlitwy... Nie jest też bez grzechu ten, kto na organach kościelnych gra światową muzykę, w szczególności taneczną. W końcu wydaje się grzeszyć ten, kto dla zabawy, rozrywki czy dla światowego spędzania czasu wynosi organy z kościoła, ponieważ zostały one już raz przeznaczone do Służby Bożej¹⁸.

Są to świadectwa pośrednie dotyczące poświęcenia organów. Sam obrzęd jest bliżej nieznanym. W okresie średniowiecza powstawały coraz to nowe formuły błogosławieństw, jednak nie znajdziemy wśród nich tekstu nas interesującego, dotyczącego poświęcenia organów czy instrumentów muzycznych w ogóle¹⁹. Przez długi czas ani *Rytuał rzymski*, ani *Pontyfikał* nie zawierały żadnej formuły, która mogła być używana na tę okazję²⁰.

Poświęcenie organów po Soborze Trydenckim

Punktem przełomowym wydawał się okres Soboru Trydenckiego, który w dekrete o tym, co należy zachować, a czego unikać podczas odprawiania mszy, wspo-

¹⁶ K. Bormann, *Die gotische Orgel von Halberstadt*, Berlin 1966, s. 141, tłum. P. B.

¹⁷ Zob. N. Föhr, W. Oehms, *Die Weihe der Orgel*, w: *Heute segnen: Werkbuch zum Benediktionale*, ed. A. Heinz, Andreas, Freiburg im Breisgau 1987, s. 375.

¹⁸ J. L. Calo, *La música en la catédral de Granada en el Siglo XVI*, t. 1, Granada 1963, s. 195, tłum. P. B.

¹⁹ Por. A. Franz, *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, vol. I–II, Graz 1960.

²⁰ Zob. A. Lerosey, *Manuel liturgique: a l'usage du séminaire de Saint-Sulpice*, Paris 1890, s. 442.

mina o muzyce organowej, nakazując unikanie każdego rodzaju muzyki, która miałaby charakter swawolny albo nieczysty²¹. Ojcowie soborowi zlecieli reformę liturgii, która miała wprowadzić jednolitość w zakresie celebracji liturgicznych, oraz powrót do dawnej liturgii rytu rzymskiego, którą sprawowano za pontyfikatu Grzegorza Wielkiego. Po wydaniu zreformowanego *Mszалу* (1570) i *Brewiarza rzymskiego* (1568) 14 lipca 1600 roku papież Klemens VIII promulgował *Ceremoniał biskupi*²², który regulował wszystko, co było związane z liturgią pontyfikalną. Jest on pierwszą oficjalną księgą liturgiczną, w której tak dużo miejsca poświęca się organom. W rozdziale XXVIII²³ ceremoniał reguluje stosowanie organów w zależności od roku liturgicznego oraz wspomina o możliwości ich użycia w *oficium divinum*. W rozdziale VIII²⁴ szczegółowo opisuje, kiedy organy mogą grać w czasie sprawowania liturgii mszalnej²⁵. Pomimo mnogości informacji nie znajdziemy tu jednak żadnej wzmianki o ich poświęcaniu czy uroczystym błogosławieństwie.

Jako jedną z ostatnich ksiąg reformy trydenckiej w 1614 roku wydano *Rituale Romanum*, w której w części VIII (*De benedictionibus*) znajdowało się dwadzieścia dziewięć błogosławieństw. Jedenaście zarezerwowanych było dla biskupa.

W edycji typicznej nie znalazło miejsca błogosławieństwo organów. Jednak Stolica Apostolska zastrzegła we wprowadzeniu, że opublikowana księga ma stać się wzorem dla każdej diecezji, która może dodawać do niej pewne błogosławieństwa. W odróżnieniu od *Mszалу rzymskiego* i *Brewiarza rzymskiego* użycie *Rytuału rzymskiego* było gorąco zalecane, ale wykroczeń w tym zakresie nie obwarowano żadną karą kanoniczną. Z czasem coraz bardziej naciskano na skrupulatne przestrzeganie przepisów *Rytuału*²⁶. Dzięki nieobowiązkowemu charakterowi tej księgi wiele kościołów lokalnych zachowało własne rytuały²⁷. Lata po soborze przynio-

²¹ „Am ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum aut imurum aliquid miscetur...”. Dokumenty Soborów Powszechnych, red. A. Baron, H. Pietras, t. 4, Kraków 2004, s. 650.

²² *Caeremoniale Episcoporum. Editio princeps (1600)*, editione anastatica, ed. A. M. Triacca, M. Sodi, Città del Vaticano 1997.

²³ *De organo, organista et musicis, seu cantoribus et norma per eos servanda in divinis*, w: *Caeremoniale Episcoporum*, księga II, rozdział VIII, s. 157.

²⁴ *De missa solemni episcopo celebrante*, w: *Caeremoniale episcoporum* s. 158–186.

²⁵ Por. M. Aleksandrowicz, *Organy w potrydenckiej liturgii na podstawie „Caeremoniale Episcoporum” (1600)*, „Studia Organologica” 3 (2009), s. 257–265.

²⁶ Benedykt XIII w rozporządzeniu dla kardynała wikariusza z 8 listopada 1726 nakazuje „puntuale osservanza del Rituale Romano”: B. Löwenberg, *Die erste Aufgabe des Rituale Romanum von 1614*, „Zeitschrift Katholische Theologie” 66 (1942), s. 141–147.

²⁷ Zob. J. Baumgartner, *Gläubiger Umgang mit der Welt: Die Segnungen der Kirche*, Freiburg 1976, s. 83.

sły olbrzymi rozkwit błogosławieństw, których jednak nie znajdziemy w księgach liturgicznych wydawanych oficjalnie przez Stolicę Apostolską. *Rytuał rzymski* z 1614 roku w swojej treści pozostał właściwie nietknięty aż do roku 1872, kiedy to w przeznaczonym dla misjonarzy „dodatku”²⁸ umieszczono osiemdziesiąt osiem nowych błogosławieństw. Pośród czterdziestu siedmiu formuł niezarezerwowanych, które mogli sprawować wszyscy kapłani bez osobnych przywilejów, jako dziesiąte z kolei znajdujemy *Benedictio Instrumentorum Organi in Ecclesia*²⁹.

Struktura błogosławieństwa jest nieco bardziej złożona od tej zawartej w normach ogólnych, które celebracje każdego błogosławieństwa opisują w takim samym sposób. Kapłan sprawujący błogosławieństwo poza mszą świętą, ubrany w komżę i stułę, z odkrytą głową, rozpoczynał obrzęd wezwaniem: „Adjutórium nostrum † in nómine Dómini”, na co wierni odpowiadali: „Qui fecit cælum et terram”. Celebrans kontynuował: „Dóminus vobíscum”, zgromadzeni ponownie: „Et cum spíritu tuo”. Następnie odmawiano modlitwę błogosławieństwa, jedną lub więcej, stosownie do wskazań *Rytuału*, po czym celebrans kropił przedmiot wodą święconą, a gdzie było to przewidziane, także go okadzał, nic nie mówiąc. Obrzęd w tym przypadku przewidywał dodatkowo recytację Psalmu 150, w którym autor natchniony wzywa do chwalenia Pana między innymi na organach. Następnie dodatkowo recytowano werset pochodzący z tego samego Psalmu³⁰. Błędnie przypisano w nim używanie organów przez Izraelitów, przez co przez długie wieki panowało przekonanie, jakoby posługiwali się oni tym instrumentem³¹.

Modlitwa błogosławieństwa w części anamentycznej odwołuje się najpierw do osoby Mojżesza, który otrzymał od Boga nakaz wykonać trąb, aby ich dźwięk towarzyszył składaniu ofiar³². W dalszej części nawiązuje ona do Psalmu 150, w którym kierownik chóru wzywał do chwalenia imienia Pańskiego na trąbach i cymbałach. Następnie tekst modlitwy podkreśla fakt przeznaczenia (*dedicatum*) tego instrumentu dla kultu Bożego. Jest tutaj wyrażony jeden z wymiarów teologii błogosławieństwa, wedle której sam fakt poświęcenia danej rzeczy miał ją wyłączać z użytku świeckiego. Od tego momentu instrument był dedykowany jedynie do użytku liturgicznego. W końcu Kościół zanosí prośbę do Boga, aby wierni,

²⁸ *Appendix ad Ritualet Romanum sive collectio benedictionum et instructionum a Rituali Romano exultantium Sanctae Sedis auctoritate approbatarum seu permissarum in usum et commoditatem Missionariorum Apostolicorum aliorumque sacerdotum digesta.*

²⁹ *Ritualet Romanum. Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a Benedicto XIV. auctum et castigatum cui novissima accedit Benedictio et Instructionum Appendix.* Editio Ratisbonensis prima a Sac. Rituum Congregatione adprobata, Regensburg 1872, 39*–40*.

³⁰ Ps 150, 4.

³¹ Werszet ten w piątym wydaniu Biblii Tysiąclecia brzmi: „chwalcie Go na strunach i flecte!”.

³² Zob. Lb, 10, 1–10.

radując się duchowymi pieśniami na ziemi, osiągnęli wieczne radości w niebie. Modlitwa sugeruje, że organy miały służyć głównie do podtrzymywania śpiewu, choć w pierwszej części odwołuje się do fragmentów Pisma Świętego, w których sama gra na instrumentach miała chwalić Boga.

Obrzęd błogosławieństwa organów w niezmienionej formie trafiał do kolejnych wydań *Rytuału rzymskiego*, jednak zawsze jako część „Dodatku” przeznaczanego dla misjonarzy. Gdy w 1925 roku liczba błogosławieństw w tej części rytuału sięgnęła stu pięćdziesięciu, w następnym wydaniu postanowiono utworzyć jedną całość ze starej części i dodatku, ułożoną według logicznego porządku. W ten sposób w 1952 roku powstała dziewiąta część *Rytuału rzymskiego*, ostatniego przed Soborem Watykańskim II³³, w którym błogosławieństwo organów weszło do głównego korpusu księgi.

Poświęcenie organów po Soborze Watykańskim II

Gdy 4 grudnia 1963 roku uchwalono konstytucję o liturgii świętej, stało się jasne, że reforma liturgiczna będzie dotyczyć także sakramentaliów, wśród których ważne miejsce zajmuje obrzęd błogosławieństw³⁴. W konsekwencji Paweł VI listem apostolskim *Sacram Liturgiam* w formie *motu proprio* z 25 stycznia 1964 powołał specjalną komisję noszącą nazwę Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, podzieloną na grupy studyjne zwane Coetus. Jedna z nich otrzymała zadanie rewizji sakramentaliów, konkretnie *Titulus IX Rytuału rzymskiego De benedictionibus*³⁵. Po trzynastym posiedzeniu generalnym, które odbyło się w dniach 9–10 kwietnia 1970 roku, wąska grupa ekspertów³⁶ podjęła się zadania przygotowania *Praenotanda* (wprowadzenia) oraz niektórych błogosławieństw w odnowionej już formie. Ich praca została zaprezentowana na drugiej Kongregacji Generalnej Świętej Kongregacji Kultu Bożego dnia 8 marca 1972 roku. Przedstawiono na niej między innymi siedemnaście błogosławieństw pomyślanych jako schematy, które poszczególne Konferencje Episkopatów będą mogły wykorzystać w przygotowaniu własnych rytuałów. Niestety rozpoczęte prace grupy zostały niedługo później przerwane.

³³ *Titulus IX: De benedictionibus*.

³⁴ Por. Konstytucja o liturgii świętej, *Sacrosanctum concilium*, 63.

³⁵ Coetus 23, *De Rituali II*, w jego skład weszli: P. M. Gy – przewodniczący, S. Mazzarello – sekretarz oraz członkowie: J. Mejia, J. Rabau, J. Hofinger, F. Vanderbroucke, D. Sicard. Dołączyli do nich potem: A. Chavasse, B. Lövenberg, C. Ritzer.

³⁶ W jej skład wchodził: P. M. Gy, B. Fischer, E. Lengling, s. Mazzarello, J. Wegman, zob. A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948–1975)*, Roma 1983, s. 755.

Dopiero po dwóch latach, w październiku 1974 roku, Święta Kongregacja Kultu Bożego utworzyła nową grupę studyjną, której wyraźnym zadaniem było doprowadzenie do końca prac na odnowioną część rytuału: *De benedictionibus*³⁷. Pierwsze posiedzenie owego grona ekspertów odbyło się w siedzibie Kongregacji w Rzymie w dniach 24 i 31 października 1974³⁸. W lutym 1975 roku sporządzono listę około pięćdziesięciu schematów błogosławieństw do opracowania. W drugiej grupie błogosławieństw znalazło się błogosławieństwo instrumentów muzycznych dla (celów) kultu³⁹. Na początku drugiej fazy prac nad *Rytuałem* nie zamierzano zatem ograniczać się tylko do błogosławienia organów, lecz opracowano schematy dla każdego instrumentu, który miał być używany podczas sprawowania liturgii.

Forma bazowa błogosławieństwa miała posiadać własną strukturę, nawet jeśli nie zawsze kompletną⁴⁰. Schemat ogólny zawierał wskazówki dotyczące obrzędów wstępnych, tekst wprowadzenia do błogosławieństwa, proponowane czytania, serie wezwań, tak zwane *Preces*, właściwą modlitwę błogosławieństwa oraz obrzędy zakończenia. Prawie rok później w oficjalnym biuletynie Świętej Kongregacji Kultu Bożego opublikowano w całości nowy obrzęd poświęcenia organów przeznaczonych do użytku podczas liturgii *Pro benedictione organi liturgici*⁴¹. Jednak już na samym początku zaznaczono, że jest to schemat zaproponowany jako pomoc w duszpasterstwie⁴². Jako śpiew na wejście podano antyfonę *Repleatur os meum laude tua*, której obecność jest poświadczona w najstarszych zachowanych antyfonarzach jako śpiew *Ad introitum* piątku Suchych Dni po Zesłaniu Ducha Świętego⁴³. Jako pozdrowienie zaproponowano nową kompozycję, w której celebrans obwieszcza zgromadzonym miłość Boga Ojca, łaskę i pokój Jezusa Chrystusa oraz o łaskę i pocieszenie (*solacium*) płynące od Ducha Świętego⁴⁴. Bezpośrednio po pozdrowieniu celebrans wzywa do modlitwy i odmawia kolektę. W oracji kapłan prosi Boga, aby przyjął hymn chwały (*hymnum laudis*), którym zgromadzony

³⁷ A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948–1975)*, s. 825.

³⁸ „Notitiae” 89 (1974), s. 347, w sekcji *In nostra familia* podano daty pierwsze posiedzeń odnowionej grupy studyjnej.

³⁹ „Benedizione degli strumenti musicali per il culto”: zob. A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948–1975)*, s. 757.

⁴⁰ Zob. P. Marini, *Elenco degli “Schemata” del “Consilium” e della Congregazione per il Culto Divino (marzo 1964–luglio 1975)*, „Notitiae” 18 (1982), s. 719.

⁴¹ *Pro benedictione organi liturgici*, „Notitiae” 12 (1976), s. 24–30.

⁴² „Schema huiusmodi uti subsidium pastorale proponitur”.

⁴³ Por. R. J. Hesbert, *Antiphonale missarum sextuplex*, Rome 1985, nr 110a.

⁴⁴ „Die Patris dilectio, gratia et pax Domini Nostri iesu Christi, gratia et solacium Spiritus Sancti sit cum omnibus vobis”.

Kościół pragnie wielbić Jego świętość. W dalszej części wyraża pragnienie, aby śpiew wiernych był zapowiedzią hymnu, który śpiewają wybrani do chwały nieba. Formuła ta używa terminu *hymnum laudis* dla określenia modlitwy błagalnej, wskazując niejako główne zadanie organów, którym jest podtrzymywanie śpiewu wspólnotowego. Następnie obrzęd proponuje pięć czytań do wyboru, z których należy wybrać jedno⁴⁵. Jako psalm responsoryjny przewidziano śpiew Psalmu 150 wraz z refrenem, który jest zaczerpnięty z jego ostatniego wersu⁴⁶. Należy zaznaczyć, że nowy ryt miał tylko jedną cechę wspólną ze starym, był nią właśnie śpiew Psalmu 150. Po krótkiej homilii, której wygłoszenie było fakultatywne, celebrans wzywał do *Preces*. Wstęp do nich nawiązuje do listu św. Pawła do Kolosan⁴⁷, co wskazuje, że autor korzystał z pierwszego zaproponowanego czytania. Dlatego wydają się, iż w zamyśle, samo wprowadzenie jak i wezwania powinny być dostosowywane do czytań i konkretnych okoliczności celebracji⁴⁸. Warto zauważyć, że wspomniane *Preces* nie mają charakteru modlitwy powszechnej, ale były pomyślane jako modlitwa uwielbienia z powtarzaniem za każdym razem *Gloria tibi, Domine*. Następnie jako potwierdzenie zanoszonego uwielbienia obrzęd przewidywał odmówienie przez wszystkich *Modlitwy Pańskiej*.

Modlitwa błogosławieństwa, która kończyła całość rytu, jest w całości nową kompozycją. Początek oracji zaczerpnięto z *Wyznań* świętego Augustyna: „pulchritudo semper antiqua et semper nova”⁴⁹. W pierwszej części świadomy niezdolności do oddania Bogu należnej chwały, Kościół prosi o wytrwanie w wierności Chrystusowi. Następnie prosi Boga o pobłogosławienie organów, aby wierni mogli godniej (*dignius*) celebrować jego chwałę i dobroć. Na końcu wyrażona jest wprost funkcja liturgiczna organów. Mają wspierać (*adiuvet*) i podtrzymywać (*sustenet*) uwielbienia i prośby zanoszone, w oczekiwaniu chwały (*praeconium*), którą będziemy oddawać Bogu na wieki w niebie. Modlitwie błogosławieństwa towarzyszy znak pokropienia wodą święconą, w tym czasie zaleca się uroczysty śpiew wykonywany przez scholę. Całość miał kończyć werset: „Benedicamus Domino”, na co lud odpowiada: „Deo gratias”. Na końcu wszyscy chwałą Boga odpowiednią pieśnią (*opportuno cantico*).

Likwidacja Kongregacji Kultu Bożego i utworzenie nowej Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów znów zatrzymały podjęte już prace. Przygotowanie projektu obrzędów błogosławieństw przejęła trzecia z kolei grupa studyjna,

⁴⁵ Kol 3, 12–17; Wj 15, 1–2. 20–21; Ap 4, 1. 5, 11–14; Łk 2, 8–14; Łk 10, 21–24.

⁴⁶ Ps 150, 6: „Omnis spiritus laudet Dominum: alleluia!”.

⁴⁷ Kol 3, 12–17.

⁴⁸ Por. Z. Wit, *Błogosławieństwo organów*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 32 (1979), s. 242–245.

⁴⁹ Zob. Augustyn, *Wyznania*, tłum. Z. Kubiak, Warszawa 1987, s. 246.

którą w marcu 1978 roku powołała nowo powstała Kongregacja. Otrzymała ona w spadku materiał opracowany w 1975 roku z zadaniem doprowadzenia projektu do końca⁵⁰. Chwila ta nadeszła 15 czerwca 1981 roku, kiedy to zaprezentowano księgę liczącą 458 stron, którą zatytułowano *Liber benedictionum*⁵¹. W części pierwszej, w której umieszczono błogosławieństwa sprawowane zwyczajowo przez biskupa, rozdział IV zatytułowano: *Ordo sollemnis benedictionis organi*⁵². W jego skład weszły zarówno *Praenotanda*, jak i sam obrzęd błogosławieństw.

Tekst został wysłany do wszystkich konsultorów Kongregacji Kultu Bożego, którzy przekazali liczne obserwacje, niektóre ogólne, niektóre bardzo szczegółowe, dotyczące poszczególnych oracji, wyrażeń, znaków lub gestów przewidzianych dla każdej celebracji⁵³. Po rewizji całego tekstu, uwzględniając zgłoszone uwagi, w marcu 1983 przygotowano nową wersję, liczącą 436 stron⁵⁴, którą ponownie przesłano, tym razem nie tylko konsultorom, lecz wszystkim członkom Kongregacji. Zmodyfikowano w niej *Praenotanda* i podział błogosławieństw. Kolejność błogosławieństw odpowiada tej, którą znamy z aktualnego Obrzędu Błogosławieństw z 1984 roku.

Warto zauważyć zmianę w rozdziale XXXI. Podczas gdy w wersji z 1983 roku nosił on tytuł *Ordo benedictionis organi et aliorum instrumentum musicalium*, w *editio typica* pozostało już tylko *Ordo benedictionis organum*. W projekcie planowano błogosławieństwo, w tym samym obrzędzie, nie tylko organów, lecz również innych instrumentów muzycznych, z czym jednak nie zgadzał się członek Kongregacji, kardynał Ugo Poletti. Jego zdaniem błogosławienie instrumentów muzycznych może stwarzać wrażenie, że sama akcja liturgiczna związana z danymi instrumentami powoduje, że niektóre z nich będą sakralne, a inne „świeckie”, tymczasem jedynym kryterium powinna być sama muzyka i zastosowanie tych instrumentów w liturgii, na podstawie których można ocenić ich funkcję i przydatność⁵⁵.

Po uważnym przeanalizowaniu zgłoszonych uwag dokonano rewizji tekstu i w bardzo krótkim czasie (przełom października i listopada 1983) przygotowano

⁵⁰ M. Lessi-Ariosto, *Linee interpretative dell'iter redazionale del "De benedictionibus"*, „Rivista Liturgica” 73 (1986), s. 220.

⁵¹ Zob. „Notitiae” 19/203 (1983), s. 321.

⁵² Zob. F. Kluger, *Benediktionen: Studien zu kirchlichen Segensfeiern*, Regensburg 2011, s. 149.

⁵³ Zob. M. Lessi-Ariosto, *Linee interpretative dell'iter redazionale del "De benedictionibus"*, „Rivista Liturgica” 73 (1986), s. 214–230.

⁵⁴ Zob. *Instaurationes liturgicae*, „Notitiae” 203 (1983), s. 320–322.

⁵⁵ Zob. J. Stefański, *Redakcja księgi „De Benedictionibus” z roku 1984*, „Roczniki Teologiczne” 45 (1998) z. 8, s. 167–192.

księgę gotową do zaaprobowania przez Kongregację Nauki Wiary pod aspektem doktrynalnym. Wspomniana Kongregacja już 12 grudnia dała pozytywną odpowiedź, dołączając wiele własnych obserwacji. Po kilku spotkaniach przedstawiciele dwóch Kongregacji 31 marca 1984 podpisano ostateczną redakcję tekstu⁵⁶ i przesłano ją Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II, który zatwierdził ją i polecił ogłosić. Uczyniła to Kongregacja Kultu Bożego dekretem z dnia 31 maja 1984 roku.

De benedictionibus z 1984 roku

Obrzęd błogosławieństwa organów umieszczono w części trzeciej *Rytuału rzymskiego De benedictionibus*⁵⁷, w której zawarto błogosławieństwa sprzętów liturgicznych i przedmiotów kultu publicznego⁵⁸. Rozdział XXVII *Ordo benedictionis organi* obejmuje punkty 1052–1067. Składa się z obrzędów wstępnych, liturgii słowa, prośb (*Preces*), modlitwy błogosławieństwa oraz obrzędów zakończenia.

W ramach obrzędów wstępnych jeszcze przed znakiem krzyża po zgromadzeniu się wspólnoty zaleca się wykonanie odpowiedniej pieśni. Choć nie jest to wyraźnie doprecyzowane, chodzi tu o śpiew *a cappella*, gdyż organy do momentu błogosławieństwa powinny milczeć. Po znaku krzyża celebrans pozdrowia zgromadzonych. Rytuał proponuje dwa pozdrowienia do wyboru. Pierwsze bazuje na tekście błogosławieństwa opublikowanym w 1976 roku. W tej wersji przewodniczący celebracji oznajmia wspólnocie miłość Boga Ojca, pokój Jezusa Chrystusa i pociechę (*solacium*) Ducha Świętego. Drugie mówi o Bogu, którego święci uwielbiają bez końca. Nowością jest możliwość pozdrowienia wiernych innymi słowami, zwłaszcza wziętymi z Pisma Świętego. Rytuał przypomina, że wprowadzenie celebransa ma przygotować wiernych do przyjęcia błogosławieństwa. Widać tu jasno posoborową teologię błogosławieństwa, która także w rycie błogosławienia przedmiotów widzi przede wszystkim sposobność do wzrostu łaski w sercach wierzących. Już na początku wprowadzenie określa rolę organów w liturgii. Dzięki nim celebracje liturgiczne stają się piękniejsze i bardziej uroczyste. Muzyka wykonywana podczas świętych czynności zmierza do uwielbienia

⁵⁶ J. Stefański, *Redakcja księgi „De Benedictionibus” z roku 1984*, s. 191.

⁵⁷ *Rituale Romanum. Ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum. De benedictionibus*. Editio typica, Typis Vaticanis 1984, dalej skrót: OB.

⁵⁸ *Pars tertia: De Benedictionibus rerum quae in domibus ecclesiae ad usum liturgicum vel pia devotionis destinantur aut eriguntur*, w: *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum, De Benedictionibus*, Editio typicam, Typis Polyglottis Vaticanis 1984.

Boga i uświęcenia człowieka⁵⁹. Dźwięk organów jest jasnym znakiem tej nowej pieśni, którą mamy śpiewać Bogu. Dalej tekst precyzuje, że prawdziwe śpiewanie nowej pieśni Panu polega na dobrym życiu, radosnym przyjmowaniu woli Bożej i na wypełnianiu nowego przykazania przez wzajemną miłość. Polskie tłumaczenie dodaje autora tego wyjaśnienia, którym jest święty Augustyn⁶⁰. Wart podkreślenia jest fakt, że zadanie organów to już nie tylko podtrzymywanie śpiewu liturgicznego, ale samo wykonywanie muzyki. To sam dźwięk organów, a nie jak wcześniej jedynie podtrzymywany przez nie śpiew, staje się znakiem nowej pieśni zbawionych.

W drugiej części obrzędu – liturgii słowa – proponuje się odczytanie jednego z siedmiu czytań podanych w wykazie, z których jedno wydrukowano w całości. Jest to fragment Listu św. Pawła do Kolosan, w którym Apostoł zachęca do śpiewania Bogu pod wpływem łaski w sercach⁶¹. Drugie czytanie z Księgi Liczb przypomina polecenie dane Izraelitom, aby przy składaniu ofiar całopalnych grali na trąbach⁶². Trzecie z proponowanych czytań wyjęte z Pierwszej Księgi Kronik wylicza instrumenty, których muzyka miała towarzyszyć wniesieniu Arki Przymierza do Jerozolimy⁶³. W kolejnym czytaniu do wyboru znajdujemy opis uroczystego wniesienia Arki Przymierza do nowo zbudowanej przez Salomona świątyni. Lewici grali na cymbałach, harfach i cytrach, a stu dwudziestu kapłanów dęło w trąby⁶⁴. Na podstawie powyższych trzech czytań można powiedzieć, że gra organowa stanowi jakby przedłużenie muzyki Świątyni Jerozolimskiej, której głównym celem była chwała Boga Jahwe⁶⁵. Kolejne trzy czytania pochodzą z Nowego Testamentu. W Liście do Efezjan święty Paweł wzywa do śpiewania i wysławiania Pana we własnych sercach⁶⁶. Jako wzór tego wychwalania Pana kolejne czytanie wskazuje Maryję, która wyśpiewała radosnym sercem *Magnificat*⁶⁷. Ostatnie z proponowanych czytań ukazuje Jezusa, który rozradowany w Duchu Świętym, wysławia swego Ojca⁶⁸.

⁵⁹ Por. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 10.

⁶⁰ Zob. Augustyn, *Kazanie 34 „O nowej pieśni i o nowym życiu”*, w: Augustyn, *Wybór mów*, red. E. Stanula, tłum. ks. J. Jaworski, s. 222–227 (Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, XII).

⁶¹ Kol 3, 12–17.

⁶² Lb 10, 1–10.

⁶³ 1 Krn 15, 3. 16. 19–21. 25.

⁶⁴ 2 Krn 5, 2–5a. 11–14.

⁶⁵ Zob. S. Koperek, *Obrzęd błogosławieństwa organów*, „Roczniki Teologiczne” t. XLV, z. 8 (1998), s. 275–280.

⁶⁶ Ef 5, 15–20.

⁶⁷ Łk 1, 39–47.

⁶⁸ Łk 10, 21–22.

Następnie rytuał daje możliwość wykonania psalmu responsoryjnego lub innej odpowiedniej pieśni. Zaproponowano w tym miejscu dwa psalmy do wyboru⁶⁹, refreny wzywają zgromadzonych do śpiewania radośnie Bogu, w pierwszej wersji dodając słowa: „przy dźwięku trąby”⁷⁰. Po wspólnym śpiewie celebrans może przemówić krótko i wyjaśnić zgromadzonym czytania biblijne, aby zrozumieli znaczenie celebracji i zastosowanie organów.

Kolejną częścią obrzędu, którą jednak można pominąć, są *Preces*, które w wydaniu polskim przetłumaczono jako prośby, chociaż mają charakter wyraźnie uwielbieniowy. Wskazuje na to już wprowadzenie celebransa, który wzywa do wychwalania Boga⁷¹, zgodnie z zachętą Apostoła. Jest to nawiązanie do pierwszego czytania z Listu św. Pawła do Kolosan (Kol 3, 12–17), które jako jedyne zostało podane w rytuale w całości. Proponowane wezwania mają charakter trynitarny. Trzy pierwsze dotyczą kolejno Trzech Osób Boskich, ostatnie jest zwrotem do całej Trójcy. Celebrans może wybrać tylko niektóre z nich, dodać do nich inne, uwzględniając sytuację uczestników lub szczególne okoliczności. Taka interwencja osłabiłaby jednak doksologiczny sens tej modlitwy. Gdy nie odmawia się *Preces*, obrzęd przewiduje zachętę, w której szafarz wzywa do modlitwy o Bożą pomoc⁷².

Modlitwa błogosławieństwa jest nową kompozycją, która nawiązuje do tekstu opublikowanego w 1976 roku przez Kongregację Kultu Bożego. Pierwsze wersy określająca adresata modlitwy to parafraza słów św. Augustyna z *Wyznań*⁷³. Bóg jest pięknnością dawną i zawsze nową. W części anamnetycznej wspólnota wspomina Boga, który zawsze rządzi światem i z dobrocią przyozdabia ziemię. Jest podmiotem uwielbienia aniołów, a Jego chwałę głoszą niezmiennym ruchem ciała niebieskie. W końcu wszyscy odkupieni jednogłośnie głoszą świętość Boga sercem, ustami i życiem. Modlitwa ukazuje, iż cały świat stworzony wspólnie oddaje cześć Bogu⁷⁴.

W drugiej części wspólnota wyraża pragnienie włączenia się w to nieustanne uwielbienie, aby złączyć swoje głosy z pieśnią wszechświata. Aby jednak hymny

⁶⁹ Ps 46 (47) 2–3. 7–8. oraz Ps 97 (98) 1. 2–3. 4–6. Polska edycja obrzędów błogosławieństw przytacza tylko pierwszy psalm i prezentuje go w całości. Zob. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, s. 119.

⁷⁰ „In voce tubae”, zob. OB. 405.

⁷¹ „Magnificemus Deum omnipotentem”.

⁷² „Nunc vero, unius qui sumus sanctae Ecclesiae membra, una voce et uno corde, Deum et Patrem nostrum invocemus”. Zob. OB 407

⁷³ Zob. Augustyn, *Wyznania*, s. 246.

⁷⁴ Por. I. Bochyński, *Teologiczne treści błogosławieństw sprzętów liturgicznych i przedmiotów kultu religijnego w świetle odnowionych Obrzędów Błogosławieństw*, Łódź 1998, s. 100–101.

wiernych godniej wznosiły się do Bożego majestatu, zgromadzenie przedstawia (*exhibemus*) organy do pobłogosławienia⁷⁵. Głównym motywem prośby o błogosławieństwo jest zatem chęć godniejszego wznoszenia hymnów do Pana. W dopełnieniu dalszym modlitwy wspólnota uzasadnia swoją prośbę o błogosławieństwo. Czyni to, aby wspierana dźwiękiem organów, śpiewała Bogu zgodną melodię uwielbienia i prośby. Głównym zadaniem organów, które wynika z powyżej oracji, jest wpieranie modlącego się ludu w zanoszeniu do Boga prośb i oddawaniu Mu chwały. Dźwięk organów, w których poszczególne piszczałki współpracują ze sobą i współbrzmiać, tworzą harmonijną jedność, jest obrazem zjednoczenia całego świata stworzonego, złączonego w nieustannym uwielbieniu swojego Stwórcy. Warto zauważyć, że w *editio typica* w modlitwie błogosławieństwa zrezygnowano ze znaku krzyża, który tradycyjnie towarzyszył formule błogosławieństwa.

Po odmówieniu modlitwy celebrans nakłada kadzidło i okadza organy, podczas gdy te używane są po raz pierwszy⁷⁶.

Na obrzędy zakończenia składają się: modlitwa nad ludem oraz liturgiczne błogosławieństwo. Modlitwa *super populum* nawiązuje do Listu św. Pawła do Kolosan⁷⁷. Celebrans wzywa w niej pomocy Boga, aby wierni wielbili Go ustami, sercem i życiem tu na ziemi, a w niebie śpiewali pieśń nową. Po zwyczajnym błogosławieństwie obrzęd nie kończy się rozesełaniem. Zaznaczono tylko, że godne pochwały jest zakończenie obrzędu odpowiednim śpiewem⁷⁸. Łaciński termin *cantus* dopuszcza także tłumaczenie: „odpowiednią grą” czy „odpowiednią muzyką”, nie wykluczono tu zatem gry solowej na nowo poświęconym instrumencie.

Obrzęd poświęcenia organów z 26 października 2011 roku

Tego dnia uroczystie poświęcono organy Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie, które powstały w kościele św. Stanisława BM w Krakowie-Dąbiu. Obrzęd był połączony z celebracją mszy świętej. Po homilii celebrans wprowadził wiernych w ryt słowami z polskiej wersji obrzędu błogosławieństw⁷⁹. Następnie odmówił modlitwę błogosławieństwa:

⁷⁵ Polski tekst zmienia sens modlitwy i używa formy błagalnej: „Prosimy Cię, pobłogosław te organy”. Zob. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, s. 121.

⁷⁶ Polska wersja tłumaczenia dodaje: „organista po raz pierwszy wykonuje na nich krótki utwór muzyczny”, czego nie znajdziemy w tekście łacińskim. Zob. OB n. 1065, s. 408.

⁷⁷ Kol 3, 12–17.

⁷⁸ „Laudabiliter ritus cantu apto perficitur”. Zob. OB n.1067, s. 408.

⁷⁹ Zob. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, n. 1057, s. 117.

Wielki Boże,
 Ty chcesz, aby ludzie służyli Ci w radości serca.
 Dlatego pozwalamy, aby ku Twojej chwale
 rozbrzmiewała muzyka i instrumenty.
 Ty poleciłeś Mojżeszowi przygotować trąby,
 aby rozbrzmiewały podczas uroczystej ofiary.
 Twój lud wybrany wyśpiewał Ci chwałę muzyką fletów i harf.
 Twój Syn stał się człowiekiem
 i przyniósł na tę ziemię pieśń chwały,
 która na wieki rozbrzmiewa w niebie.
 Apostoł zaś wzywa nas,
 byśmy wychwalali Ciebie z całego serca.
 W tej uroczystej chwili prosimy Cię:
 pobłogosław te organy †
 aby rozbrzmiewały na Twoją chwałę,
 aby nasze serca unosiły się do Ciebie.
 Tak jak wiele piszczałek jednoczy się w jeden dźwięk,
 pozwól również nam jako członkom Kościoła
 złączyć się we wzajemnej miłości i braterstwie,
 abyśmy wraz ze wszystkimi aniołami i świętymi
 zgodnie śpiewali hymn wiecznej chwały
 ku Twojej czci⁸⁰.

Jest to tłumaczenie tekstu niemieckiego, w którym brakuje jednak konkluzji zawartej w oryginale⁸¹. Część anamnetyczna modlitwy mówi o staraniach człowieka, który przez muzykę i grę na instrumentach ma oddawać chwałę Bogu. Wcielenie Syna Bożego jest w niej ukazane jako moment przyniesienia na ziemię pieśni chwały, która na wieki rozbrzmiewa w domu Ojca. Przypomina również wezwanie apostoła do śpiewania i chwalenia Boga całym sercem⁸². Prośba o błogosławieństwo jest ukierunkowana na funkcje organów. Pierwszą z nich jest rozbrzmiewanie na chwałę Boga i wznoszenie serc ludzkich ku Niemu. Druga

⁸⁰ *Uroczyste pobłogosławienie nowych organów Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie* (broszura), Kraków 2011, s. 17.

⁸¹ Zob. *Officium de Liturgicis Celebratonibus Summi Pontificis una cum Commissione Liturgica Monacense, Passaviense et Ratisbonense, Apostolische Reise von Papst Benedikt XVI nach München, Altötting und Regensburg: „Wer glaubt, ist nie allein”, 9–14 September 2006*, s. 236–237.

⁸² Por. Kol 3, 12–17.

funkcja jest wspólnototwórcza: przez śpiew organy mają łączyć ludzi we wzajemnej miłości i braterstwie, by ci mogli włączyć się w odwieczny hymn uwielbienia zanoszony przez cały stworzony świat⁸³.

Modlitwa ta znajduje się w niemieckim *Benediktionale*⁸⁴ i weszła w całości do księgi przygotowanej specjalnie na podróż apostolską papieża Benedykta XVI do ojczyzny w 2006 roku. Profesor Reiner Kaczynski, który odpowiadał z ramienia Konferencji Episkopatu Niemiec za przygotowanie strony liturgicznej wizyty Ojca Świętego, zaproponował ją jako część celebracji, która miała miejsce 13 września 2006 roku w Ratyzbonie w Alte Kapelle⁸⁵. Benedykt XVI poza mszą świętą pobłogosławił tam organy, którym nadano imię na jego cześć. Należy zaznaczyć, że treść tej modlitwy nie powinna być nowa dla polskiego czytelnika, gdyż przez co najmniej czternaście lat była ona często używana przy błogosławieniu organów. Zanim w 1994 roku opublikowano polską wersję *Obrzędu błogosławieństw*, często używano do różnego rodzaju błogosławieństw i poświęceń *Agendy liturgicznej diecezji opolskiej*. Przetłumaczono w niej i przedrukowano w całości obrzęd poświęcenia organów znajdujący się w niemieckiej księdze⁸⁶.

Bezpośrednio po modlitwie błogosławieństwa ks. kardynał nałożył kadzidło i wezwał organy do gry na chwałę Bożą w następujący sposób:

Zbudźcie się organy, instrumencie święty, głoście chwałę Boga, naszego Stworzyciela i naszego Ojca.

Organy, instrumencie święty, uwielbiajcie Jezusa, naszego Pana, który dla nas umarł i zmartwychwstał.

Organy, instrumencie święty, uwielbiajcie Ducha Świętego, który nas ożywia Bożym tchnieniem.

Organy, instrumencie święty, zanieście nasz śpiew i nasze błaganie przed tron Maryi, Matki Jezusa.

Organy, instrumencie święty, wprowadźcie wiernych w dziękczynienie Jezusowi, przyniescie pociechę wiary tym, którzy przeżywają trudności, i wspierajcie modlitwę chrześcijan.

⁸³ Por. G. Zierof, *Cantatibus organis: Die Feier der Orgelweihe in der Gemeinde*, „Gottesdienst” 10 (2007), s. 73–78.

⁸⁴ *Benediktionale. Studienausgabe für die katholischen Bistümer des deutschen Sprachgebietes*, hrsg. Liturgische Institute, Freiburg-Wien, Freiburg–Basel–Wien 1979, s. 166–171.

⁸⁵ Badania własne w archiwum Biura Celebracji Papieskich, Watykan 4 lipca 20019.

⁸⁶ Diecezja Opolska. Komisja Liturgiczna, *Agenda liturgiczna Diecezji Opolskiej: nabożeństwa, poświęcenia i błogosławieństwa*, Opole 1981, s. 429–432.

Tekst ten został zaczerpnięty z francuskiej księgi błogosławieństw, według której zaraz po okadzeniu organów celebrans może „zaprosić” organy do gry⁸⁷. W trzech pierwszych strofach celebrans wzywa organy do uwielbiania kolejno każdej z Osób Trójcy Świętej. Czwarte wezwanie dotyczy Maryi, Matki Bożej, a ostatnie stawia niejako przed organami potrójne zadanie. Jest nim: wprowadzenia wiernych w dziękczynienie, dawanie pociechy wiary przeżywającym trudności i wspieranie modlitwy. Tłumaczenie polskie łączy trzy przedostatnie wezwania oryginału francuskiego w jedno i pomija ostatnie, które odnosi się do całej Trójcy świętej. Po każdej zachęcie celebransa została wykonana krótka improwizacja. W zamyśle rytuału francuskiego na każde zaproszenie celebransa organista odpowiada improwizacją, która ilustruje treść wezwania⁸⁸.

Historia tej części celebracji, to znaczy tak zwanego „budzenia” organów i towarzyszących im improwizacji, nie jest jasna. Na pewno po raz pierwszy ten ryt błogosławieństwa został użyty podczas inauguracji organów w sanktuarium Notre-Dame de Mont-Roland w 1982 roku⁸⁹. Sama idea tych inwokacji pochodzi od Bernarda Gavoty, organisty z Invalides, który twierdził, że wywodzą się one z XVIII-wiecznego rytuału gallikańskiego. Niestety pomimo poszukiwań nigdy nie został on odnaleziony. Mimo to, powołując się na jego dawne pochodzenie, przekazano je ojcu Lucienowi Aumontowi, który od dawna zajmował się muzyką liturgiczną w Saint-Séverin. Ten z kolei przekazał je Claude’owi Duchesneau, który pamiętał o nich, gdy rozpoczęto przygotowania do inauguracji organów w sanktuarium Notre-Dame du Mont-Roland⁹⁰. Po uroczystościach Duchesneau przekazał schemat celebracji, modlitwę błogosławieństwa i nowe wezwania do CNPL⁹¹, skąd dotarły one do Rzymu i znalazły swoje miejsce w oficjalnym przekładzie księgi *De benedictionibus* na język francuski⁹².

Po ostatniej improwizacji celebrans udał się na chór kościoła parafialnego i okadził organy. Dalej liturgia mszy świętej przebiegała jak zwykle, od tego momentu śpiewom liturgicznym towarzyszyła gra nowych organów.

---

⁸⁷ „Il invite ensuite l’orgue à jouer” (fr.) zob: *Livre des bénédictions. Rituel romain*, Paris 1988, n. 1065A, s. 338.

⁸⁸ *Livre des bénédictions*, s. 338.

⁸⁹ Zob. C. Duchesneau, *Orgue éveille-toi!*, Ottrott 2009, s. 10.

⁹⁰ Zob. C. Duchesneau, *Orgue éveille-toi!*, s. 11.

⁹¹ Centre National de Pastorale Liturgique.

⁹² Zob. *Livre des bénédictions. Rituel romain*, n. 1052–1067, s. 334–339.

Podsumowanie

Analiza tekstów liturgicznych i kolejnych obrzędów poświęcenia organów ukazuje nam, jak ewoluowało rozumienie roli tego instrumentu w liturgii Kościoła Rzymskiego. O ile po pierwszych oracjach można wnioskować, iż główną funkcją tego instrumentu było podtrzymywanie śpiewu wiernych podczas liturgii, z czasem pojawiały się też inne, nie mniej ważne zadania. Zaczęto uznawać, iż to sama muzyka organowa może być wykonywana w czasie liturgii na chwałę Boga. W końcu wyznaczono organom także rolę wspólnototwórczą. Miały jednoczyć wiernych zgromadzonych na celebracji z całym stworzeniem, które śpiewa swemu Bogu pieśń nową. Na koniec wypada wyrazić życzenie, aby w każdej celebracji liturgicznej brzmienie organów dodawało obrzędom kościelnym majestatu oraz podnosiło umysły wiernych do Boga i spraw niebieskich⁹³.

Abstrakt

Błogosławieństwo organów – wczoraj i dziś

Artykuł prezentuje praktykę błogosławieństwa organów w rycie rzymskim Kościoła katolickiego. Autor przybliży początki obecności organów w życiu liturgicznym Kościoła, by przejść następnie do analizy poszczególnych wersji błogosławieństwa organów obecnych w rytuałach. Przedstawiona jest również historia powstania tego obrzędu w kontekście ostatniej reformy soborowej. Na końcu autor prezentuje zupełnie nową formę błogosławienia organów, która od kilku lat jest używana na terenie archidiecezji krakowskiej.

Słowa kluczowe: błogosławieństwo, organy, rytuał, poświęcenie, reforma soborowa, liturgia

---

⁹³ Zob. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 120.

Abstract

The blessing of an organ – in the past and today

The article presents the practice of blessing an organ pipe in the roman rite of the catholic church. The author enlightens the blessings of the instrument in the liturgical life of the church, so that he can move on examine the various forms of blessing the organ, contained in the rituals. The history of the emergence of the ritual in the context of the latest Vatican Council is also shown. Ending, the author presents a new form of the blessing, which is used in the archdiocese of Kraków in the last few years.

Keywords: blessing, organ, ritual, dedication, conciliar reform, liturgy

Bibliografia

- Acta capitulorum generalium Ordinis Praedicatorum*, ed. F. A. Frühwirth, B. M. Reichert, vol. I, Romae 1898.
- Aleksandrowicz M., *Organy w potrydenckiej liturgii na podstawie „Caeremoniale Episcoporum” (1600)*, „Studia Organologica” 3 (2009), s. 257–265.
- Annales Regni Francorum qui dicuntur Annales Laurissenses Maiores et Einhardi*, ed. F. Kurze, Hannoverae 1895.
- Augustyn, *Kazanie 34 „O nowej pieśni i o nowym życiu”*, w: Augustyn, *Wybór mów*, red. E. Stanula, tłum. ks. J. Jaworski, s. 222–227 (Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, XII).
- Augustyn, *Wyznania*, tłum. Z. Kubiak, Warszawa 1987.
- Baumgartner J., *Gläubiger Umgang mit der Welt: Die Segnungen der Kirche*, Freiburg 1976, s. 83.
- Benediktionale. Studienausgabe für die katholischen Bistümer des deutschen Sprachgebietes*, hrsg. Liturgische Institute, Freiburg-Wien, Freiburg–Basel–Wien 1979.
- Bochyński I., *Teologiczne treści błogosławieństw sprzętów liturgicznych i przedmiotów kultu religijnego w świetle odnowionych Obrzędów Błogosławieństw*, Łódź 1998.
- Bormann K., *Die gotische Orgel von Halberstadt*, Berlin 1966.
- Bugnini A., *La riforma liturgica (1948–1975)*, Roma 1983.
- Caeremoniale Episcoporum. Editio princeps (1600)*. Editione anastatica, ed. A. M. Triacca, M. Sodi, Città del Vaticano 1997.
- Calo J. L., *La música en la catédral de Granada en el Siglo XVI*, t. 1, Granada 1963.
- Diecezja Opolska. Komisja Liturgiczna, *Agenda liturgiczna Diecezji Opolskiej: nabożeństwa, poświęcenia i błogosławieństwa*, Opole 1981.
- Dokumenty Soborów Powszechnych, red. A. Baron, H. Pietras, t. 4, Kraków 2004, s. 650.

- Dorawa M., *Organy. Konstrukcja – ochrona – konserwacja*, Toruń 1971.
- Duchesneau C., *Orgue éveille-toi!*, Ottrott 2009.
- Feilerer K. G., *Beiträge zur Musikgeschichte Freising's*, Freising's 1926.
- Föhr N., W. Oehms, *Die Weihe der Orgel*, w: *Heute segnen: Werkbuch zum Benediktionale*, ed. A. Heinz, Andreas, Freiburg im Breisgau 1987.
- Franz A., *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, vol. I–II, Graz 1960.
- Hesbert R. J., *Antiphonale missarum sextuplex*, Rome 1985.
- Honorius Augustoensis, *Gemma animae*, PL 172.
- Kelly J. N. D., *Witalian I*, w: *Encyklopedia papieży*, tłum. i uzup. T. Szafrński, Warszawa 1997.
- Kluger F., *Benediktionen: Studien zu kirchlichen Segensfeiern*, Regensburg 2011.
- Koperek S., *Obrzęd błogostawieństwa organów*, „Roczniki Teologiczne” t. XLV, z. 8 (1998), s. 275–280.
- Lerosey A., *Manuel liturgique: a l'usage du séminaire de Saint-Sulpice*, Paris 1890.
- Lessi-Ariosto M., *Linee interpretative dell'iter redazionale del “De benedictionibus”*, „Rivista Liturgica” 73 (1986), s. 214–230.
- Livre des bénédictions. Rituel romain*, Paris 1988.
- Löwenberg B., *Die erste Aufgabe des Rituale Romanum von 1614*, „Zeitschrift Katholische Theologie” 66 (1942), s. 141–147.
- Monumenta Germaniae Historica*, vol. XXXI, Hannover 1980.
- Obrzędy błogostawieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994.
- Officium de Liturgicis Celebratonibus Summi Pontificis una cum Commisione Liturgica Monacense, Passaviense et Ratisbonense*, *Apostolische Reise von Papst Benedikt XVI nach München, Altötting und Regensburg*: „Wer glaubt, ist nie allein”, 9–14 September 2006.
- Rituale Romanum. Ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum. De benedictionibus*. Editio typica, Typis Vaticanis 1984.
- Rituale Romanum. Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a Benedicto XIV. auctum et castigatum cui novissima accedit Benedictionum et Instructionum Appendix*. Editio Ratisbonensis prima a Sacr. Rituum Congregatione adprobata, Regensburg 1872.
- Rybnicki M., *Gramy na organach*, Warszawa 1985.
- Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, ed. G. D. Mansi, Paris 1907, vol. XXIV.
- Sapalski A., *Przewodnik dla organistów*, Kraków 1880.
- Sinka T., *Organy w liturgii Kościoła*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” (1989), s. 209–214.
- Stefański J., *Redakcja księgi „De Benedictionibus” z roku 1984*, „Roczniki Teologiczne” 45 (1998) z. 8, s. 167–192.
- Uroczyste pobłogosławienie nowych organów Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie* (broszura), Kraków 2011.

Ursprung O., *Die Katholische Kirchenmusik*, Potsdam 1931.

Wit Z., *Błogosławieństwo organów*, „Ruch Biblijny i liturgiczny” 32 (1979), s. 242–245.

Zierof G., *Cantatibus organis: Die Feier der Orgelweihe in der Gemeinde*, „Gottesdienst” 10 (2007), s. 73–78.